

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนโรงเรียนกีฬาท้องถิ่น จังหวัดร้อยเอ็ด พื้นที่และเป้าหมายในการวิจัย คือ โรงเรียนกีฬาท้องถิ่น จังหวัดร้อยเอ็ด องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด เป็นพื้นที่ในการวิจัยและบุคลากรที่ปฏิบัติงานเทศบาลเมืองร้อยเอ็ด องค์การบริหารส่วนจังหวัดร้อยเอ็ด รวมทั้งสิ้น 67 คน ประกอบด้วย ผู้บริหาร ได้แก่ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ กองการศึกษาและผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ โรงเรียน 7 คน บุคลากรทางการศึกษาอื่น ได้แก่ ครู เจ้าหน้าที่ พนักงานและลูกจ้างจากทุกกลุ่มและทุกงานใน โรงเรียนกีฬาท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด 60 คน นักเรียนจำนวน 188 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 5 คน (ภาคผนวก ก) กลุ่มผู้วิจัยกรณีศึกษาดูงาน 11 คน (ภาคผนวก ก) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกการประชุม แบบสัมภาษณ์ แบบสัมภาษณ์กลุ่ม และแบบสังเกต

สำหรับขั้นตอนการวิจัย แบ่งออกเป็น 3 ระยะดังนี้ คือ ระยะที่ 1 การศึกษาประเด็นคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์และกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ระยะที่ 2 การพัฒนาประเด็นคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์และกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และระยะที่ 3 การทดลองใช้กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน

การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปเพื่อวิเคราะห์ค่าสถิติ ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ในการประเมินความก้าวหน้าเกี่ยวกับพฤติกรรมของนักเรียนหลังการทดลองใช้แนวทางการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนกีฬา เพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนกีฬาท้องถิ่น จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการวิเคราะห์เนื้อหา

1. สรุปผลการวิจัย

การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนกีฬา จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ผู้วิจัย กลุ่มผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะ คือ

1.1 ผลการศึกษาประเด็นคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์และกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม พบว่า ได้ประเด็นคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ที่ควรพัฒนานักเรียนโรงเรียนกีฬา 5 ด้าน คือ ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความรับผิดชอบและความมีระเบียบวินัย โดยมีกิจกรรมพัฒนา 5 กิจกรรม ได้แก่ โครงการส่งเสริมคุณธรรมความขยันหมั่นเพียรของนักเรียน โครงการส่งเสริมคุณธรรมความรับผิดชอบต่อของนักเรียน โครงการส่งเสริมระเบียบวินัยในโรงเรียน โครงการส่งเสริมคุณธรรมความซื่อสัตย์ในโรงเรียน และโครงการส่งเสริมคุณธรรมความเสียสละของนักเรียน

1.2 ผลการพัฒนาประเด็นคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์และกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม พบว่า มีประเด็นคุณธรรมที่พัฒนาเพิ่มเติม 2 ด้าน คือ ความสามัคคี และ ความมีน้ำใจ โดยมีโครงการพัฒนา 2 โครงการ ได้แก่ โครงการส่งเสริมความสามัคคีในโรงเรียน และโครงการนักเรียนคมีน้ำใจ

1.3 ผลการทดลองใช้กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน พบว่า ผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนทั้ง 7 ด้านมีการพัฒนาเป็นไปตามเป้าหมายความสำเร็จทุกด้าน โดยคุณธรรมจริยธรรมที่มีการพัฒนาสูงสุดคือ ความมีระเบียบวินัย รองลงมา คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ความมีน้ำใจ ความสามัคคี และความเสียสละตามลำดับ

2. อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนกีฬาท้องถิ่น จังหวัดร้อยเอ็ด ครั้งนี้ มีประเด็นที่สำคัญในการอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

2.1 ผลการศึกษาประเด็นคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์และกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม พบว่า ได้ประเด็นคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ที่ควรพัฒนานักเรียนโรงเรียนกีฬา 5 ด้าน คือ ความขยันหมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความรับผิดชอบ และความมีระเบียบวินัย โดยมีกิจกรรมพัฒนา 5 กิจกรรม ได้แก่ โครงการส่งเสริมคุณธรรมความขยันหมั่นเพียรของนักเรียน โครงการส่งเสริมคุณธรรมความรับผิดชอบต่อของนักเรียน โครงการส่งเสริมระเบียบวินัยในโรงเรียน โครงการส่งเสริมคุณธรรมความซื่อสัตย์ในโรงเรียน และโครงการส่งเสริมคุณธรรมความเสียสละของนักเรียน ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเหตุผลสำคัญ 4 ประการ คือ ประการแรก เป็นเพราะคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวเป็นคุณธรรมที่สอดคล้องกับลักษณะคุณธรรมพื้นฐานที่กำหนดไว้ในหลักสูตรแกนกลาง

การศึกษาขั้นพื้นฐานพุทธศักราช 2551 ซึ่งประกอบด้วย 1) รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ สุจริต 3) มีวินัย 4) ใฝ่เรียนรู้ 5) อยู่อย่างพอเพียง 6) มุ่งมั่นในการทำงาน 7) รักความเป็นไทย และ 8) มีจิตสาธารณะ (กระทรวงศึกษาธิการ. 2551 : 5) ประการที่สอง เป็นคุณธรรมจริยธรรมที่สอดคล้องกับสภาพปัญหาในสังคมปัจจุบัน ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยของนคร แห่งคำ (2550) ที่พบว่า ปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนในปัจจุบัน สรุปได้ดังนี้ 1) นักเรียนขาดวินัย แต่งกายผิดระเบียบของโรงเรียน 2) นักเรียนขาดความซื่อสัตย์สุจริตตามสภาพของนักเรียน โดยเห็นได้จากการที่มีสิ่งของสูญหายในห้องเรียนในบางครั้ง และมีนิสัยโกหกในบางครั้ง ตลอดทั้งนิยมลอกการบ้านจากเพื่อน 3) นักเรียนขาดความเมตตา กรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนรวม โดยเห็นได้จากการขอความร่วมมือในการบำเพ็ญประโยชน์ทุกครั้ง นักเรียนจะไม่ชอบใจ คิดว่าการบำเพ็ญประโยชน์ดังกล่าวไม่ใช่หน้าที่ของตน มีจิตใจที่เห็นแก่ตัว ชอบคบเพื่อนนอกโรงเรียนอยู่เป็นประจำทำให้ไม่เหมาะสมกับสภาพของนักเรียน 4) นักเรียนขาดการประหยัดและอดออม มีนิสัย ฟุ้งเฟ้อและเห่อตามสมัยนิยมมากขึ้นชอบ โกหกผู้ปกครองเพื่อขอเงินจำนวนมากนำมาใช้จ่ายในสิ่งที่ฟุ่มเฟือยไม่จำเป็น ประการที่สาม เป็นประเด็นคุณธรรมสอดคล้องกับสภาวะและแนวโน้มในอนาคตของคุณลักษณะคนไทยสอดคล้องกับผลการวิจัยของเกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์ (2546 : 36) ที่ศึกษาภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ผลการวิจัยพบว่า ภาพอนาคตและคุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ด้านลักษณะชีวิต ได้แก่ ขยัน อดทน มุ่งมั่นทำงานหนัก มีระเบียบวินัย และความซื่อสัตย์ ประการสุดท้าย เป็นประเด็นคุณธรรมจริยธรรมที่สอดคล้องกับทฤษฎีการพัฒนาทางสมองของมนุษย์ ซึ่ง โคฮ์ลเบิร์ก (1976 : 112) ได้กล่าวว่า พัฒนาการทางสมองของแต่ละวัยจะแตกต่างกัน เช่น วัยอายุ 4 - 6 ปี คุณธรรมที่ควรพัฒนา คือ ความจริงใจ (Sincerity) ซื่อสัตย์ ยึดมั่นในสิ่งจะ (Forthrightness) การไม่เห็นแก่ตัว (Generosity) วัยอายุ 6-8 ปี ควรพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในด้านความอุตสาหกรรม (Industry) การทำงานหนักและขยันหมั่นเพียร ความรับผิดชอบ ต่อคำพูด ต่อการกระทำ ต่อความคิด การมีจิตใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีจิตใจดี อนุเคราะห์ความทุกข์ของผู้อื่น วัยอายุ 9-12 ปี ควรพัฒนา ด้านการเชื่อฟังผู้ใหญ่ (Obedience to elders) ซินชมในความเป็นผู้ใหญ่และการมีประสบการณ์ของคนอื่น ความกล้า (Fortitude) หรือความเข้มแข็งทางจริยธรรม วัย 12-18 ปี ควรพัฒนา ด้านการอดทนอดกลั้น หรือควบคุมอารมณ์ของตนเอง (Temperance) ความจงรักภักดี (Loyalty) ความอ่อนน้อมถ่อมตน (Humility) นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของนักวิชาการหรือหน่วยงานต่าง ๆ เช่น กรมวิชาการ (2535 : 23) ที่ได้กำหนดคุณธรรม

ความขยันหมั่นเพียรว่า เป็นองค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนที่ควรพัฒนา ในสถานศึกษา สำเร็จ บุญเรืองรัตน์ (2540 : 44) ที่ได้จำแนกองค์ประกอบของคุณธรรม จริยธรรมที่สำคัญ คือ ความขยันหมั่นเพียร และความซื่อสัตย์สุจริต สำนักงานคณะกรรมการ ประถมศึกษาแห่งชาติ (2541 : 12) ที่กล่าวถึง คุณธรรมจริยธรรมที่จำเป็นในการพัฒนา นักเรียนไว้สองด้าน คือ ความเสียสละ และความรับผิดชอบ จักรพงษ์ นิลพงษ์ (2543 : 58) ได้จำแนกองค์ประกอบของคุณธรรมจริยธรรมไว้ดังนี้ 1) ความรับผิดชอบ 2) ความมีเหตุผล 3) ความกตัญญูกตเวที 4) ความอดสาหะ 5) ความประหยัด 6) ความสามัคคี 7) ความมีระเบียบ 8) ความเสียสละ 9) ความยุติธรรม 10) ความซื่อสัตย์ และ 11) ความเมตตากรุณา นอกจากนี้ยัง สอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา (สกศ.) (2548 : 11) ; กำแหง จิตตะมาก (2548 : บทคัดย่อ) ; พระครูนิวาสันนวิศุฒิคุณ (โปธาวิชัย) (2549 : บทคัดย่อ) ; สุรศักดิ์ หลาบมาลา และรสสุคนธ์ มกรมณี (2549 : บทคัดย่อ) ; จุมพล พูลภัทรชีวิน และคณะ (2549 : จ-ค) และนงลักษณ์ วิรัชชัย, บุษผา เมฆศรีทองคำ และชวีชัย ฆะราช (2551 : 118) ที่กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า คุณธรรมจริยธรรมที่ควรพัฒนาในสังคมปัจจุบัน คือ ความขยัน หมั่นเพียร ความซื่อสัตย์สุจริต ความเสียสละ ความรับผิดชอบ ความมีระเบียบวินัย ความสามัคคี และความมีน้ำใจ

2.2 ผลการพัฒนาประเด็นคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์และกิจกรรมการพัฒนา คุณธรรมจริยธรรม พบว่า มีประเด็นคุณธรรมที่พัฒนาเพิ่มเติม 2 ด้าน คือ ความสามัคคี และ ความมีน้ำใจ ทั้งนี้ เนื่องจากคุณธรรมและจริยธรรมดังกล่าวเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่เป็นจุดเน้น สำคัญของ โรงเรียนกีฬาที่จะต้องปลูกฝังให้กับนักเรียน โรงเรียนกีฬา และยังเป็นคุณธรรม พื้นฐาน 8 ประการ ที่กระทรวงศึกษาธิการประกาศให้เร่งเป็นนโยบายในการปฏิรูปการศึกษา ในปัจจุบัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเกี่ยวกับประเด็นที่ควรพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ของสุมณฑา สวนผลรัตน์ (2550 : 5) ที่ได้พัฒนาชุดการสอนกิจกรรมแนะแนวเพื่อพัฒนา คุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนช่วงชั้นที่ 3 โดยสังเคราะห์กรอบแนวคิดในการพัฒนา คุณธรรมและจริยธรรมของนักเรียนตามแนวคิดจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ซึ่งพบว่า คุณธรรมและจริยธรรมด้านความสามัคคี เป็นคุณธรรมที่สำคัญที่แสดงออกถึงความพร้อม เปรียงกัน ปรองดองกันเป็นคุณธรรมที่บุคคลในกลุ่มแสดงออกโดยรวมกำลังเป็นอันหนึ่งอัน เดียวกันในการทำงานหรือการประกอบภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จตามจุดประสงค์ ของกลุ่มซึ่งพฤติกรรมสำคัญที่แสดงประกอบด้วย พฤติกรรมที่แสดงถึงความรักใคร่กลมเกลียว ไม่เอาเปรียบกัน ไม่ยุ่งให้เกิดความแตกแยก ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท และร่วมมือกันทำงานเพื่อ

ประโยชน์ของหมู่คณะ และสอดคล้องกับกระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 25) ที่ประกาศนโยบายเร่งรัดการปฏิรูปการศึกษา โดยยึดคุณธรรมนำความรู้สร้างความตระหนักสำนึกในคุณค่าของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ความสมานฉันท์ สันติวิธี วิถีประชาธิปไตย พัฒนาคณะโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่เชื่อมโยง ความร่วมมือของสถาบันครอบครัว ชุมชน สถาบัน ศาสนาและสถานการศึกษา โดยมีจุดเน้นเพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นคนดี มีความรู้ และอยู่ดีมีสุข ดังนั้น เพื่อให้การขับเคลื่อนดังกล่าวมีความชัดเจน เกิดประสิทธิภาพสูงสุด และสามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างเป็นรูปธรรม "8 คุณธรรมพื้นฐาน" ที่ควรเร่งปลูกฝัง โดยกล่าวถึงคุณธรรมด้านความสามัคคีไว้ว่า เป็นความพร้อมเพรียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกันปฏิบัติงานให้บรรลุ ผลตามที่ต้องการเกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ปราศจากการทะเลาะวิวาท ไม่เอารัดเอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างว่า ความสมานฉันท์ ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนเองทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ ส่วนคุณธรรมด้านความมีน้ำใจ เป็นความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจเห็นคุณค่าในเพื่อน มนุษย์ มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน ผู้ที่มีน้ำใจ คือ ผู้ให้และผู้อาสาช่วยเหลือสังคม รู้จักแบ่งปัน เสียสละความสุขส่วนตน เพื่อทำประโยชน์แก่ผู้อื่นเข้าใจ เห็นใจ ผู้ที่มีความดีคือร้อน อาสาช่วยเหลือสังคมด้วยแรงกาย สติปัญญา ลงมือปฏิบัติการเพื่อบรรเทาปัญหา หรือร่วมสร้างสรรค์สิ่งดีงามให้เกิดขึ้นในชุมชน

2.3 ผลการทดลองใช้กิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน พบว่า ผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนทั้ง 7 ด้านมีการพัฒนาเป็นไปตามเป้าหมายความสำเร็จทุกด้าน ทั้งนี้ เนื่องจากโรงเรียนมีโครงสร้างการบริหารงาน มีการกำหนดนโยบาย เป้าประสงค์ที่ชัดเจน จัดระบบบริหารที่ทันสมัย มีความและเปิดโอกาสให้บุคลากรในสถานศึกษา ผู้ทรงคุณวุฒิ และชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ การกระจายอำนาจและปรับลดขั้นตอนในการบริหารให้กระชับรวดเร็ว การบริหารทรัพยากรมนุษย์ ได้ดำเนินการให้ครูได้สอนตามตามวุฒิ หรือตามความถนัดทำให้

เกิดประสิทธิภาพในการจัดสอนและได้ส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาตนเองโดยจัดสรรงบประมาณ ให้เข้ารับการอบรม การศึกษาดูงาน และจัดหาเอกสารประกอบสอนต่าง ๆ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการระบบการจัดสรรงบประมาณที่รัดกุม คุ่มค่าและเปิดโอกาสให้ทุกคนมีส่วนร่วมทั้งการคิด ร่วมปฏิบัติ การแก้ปัญหา และมีส่วนร่วมในการปรับปรุงแก้ไข และ โรงเรียนได้ใช้ กระบวนการบริหารเชิงกลยุทธ์ การบริหารแบบมุ่งผลสัมฤทธิ์ และการบริหารแบบมีส่วนร่วม ทุกกลุ่มงานมีอิสระในการบริหารงบประมาณอย่างแท้จริง จึงทำให้เกิดความคล่องตัว ในการบริหารงาน และสามารถแก้ปัญหาได้ตามความต้องการของครูและนักเรียน การพัฒนา สถานศึกษา บุคลากรเพื่อเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ ซึ่งดำเนินได้ในระดับหนึ่งเท่านั้น บุคลากรยังต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ นอกจากนี้ การที่ผู้บริหาร ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการปกครอง มีความยุติธรรม มีการกำกับติดตามอย่างเป็นระบบและ ต่อเนื่อง และการจัดสวัสดิการให้ครู นักเรียนได้ตามความเหมาะสม ทำให้ครูและนักเรียนลด ค่าใช้จ่ายและมีขวัญกำลังใจทุ่มเทให้กับการเรียนการสอน จึงเป็นส่วนสำคัญที่ทำให้การพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมประสบผลสำเร็จ สำหรับในด้านครูผู้สอนก็พบว่า มีการเปลี่ยนแปลง ในพฤติกรรมของครูอย่างเห็นได้ชัดเจน ครูส่วนใหญ่มีความกระตือรือร้น ทุ่มเทให้กับ การดูแลนักเรียนอย่างจริงจัง ให้ความสำคัญกับนักเรียนมากขึ้น และที่สำคัญครูได้แสดงพฤติกรรมที่ เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียน ให้การปฏิบัติต่อศิษย์อย่างเสมอภาค ทำให้สภาพบรรยากาศ ในสถานศึกษามีความอบอุ่น มีความไว้วางใจ นักเรียนที่เคยแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวต่อต้านครู ลดความก้าวร้าวลงกว่าเดิม เพราะครูร่วมมือกันให้ความเอาใจใส่ คอยชี้แนะ โดยใช้น้ำเสียงที่ แสดงถึงความห่วงใยและเอื้ออาทร และให้ความสำคัญในการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองถึง การเคลื่อนไหวต่าง ๆ การเปลี่ยนแปลงของนักเรียนให้ผู้ปกครองได้ทราบ ส่วนนักเรียนที่อยู่ หอพักครูให้การดูแลเอาใจใส่ปฏิบัติตามหน้าที่ได้เป็นอย่างดี มีความกระตือรือร้นไม่เฉื่อยชา แสดงพฤติกรรมที่เป็นแบบอย่างที่ดี การใช้เวลาว่างอย่างมีคุณค่า ซึ่งสอดคล้องกับ อคิน รพีพัฒน์ (2530 : 20) ; พิพัฒน์ คันทนา (2536 : 16) ; สัมพันธ์ อุปลา (2541 : 19) และ กำพล แสสนบุญเรือง (2542 : 61) ที่อธิบายกระบวนการหรือขั้นตอนการมีส่วนร่วมจะช่วยให้ งานต่าง ๆ ประสบผลสำเร็จ โดยการบริหารงานสถานศึกษาขั้นพื้นฐานทุกด้านควรเปิดโอกาส ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้มีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ได้แก่ การวางแผนการทำงาน การปฏิบัติงาน ตามแผน การตรวจสอบหรือการประเมินผลการทำงาน และการนำผลการประเมินไปปรับปรุง แก้ไขการทำงาน และอาจเนื่องมาจาก โรงเรียนกีฬาท้องถิ่น จังหวัดร้อยเอ็ด ได้สร้าง ความร่วมมือสถานศึกษาต่าง ๆ ในรูปแบบการสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนา

ด้านวิชาการ และกีฬา ประสานกับหน่วยงานภาครัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้นำชุมชน และเอกชน ซึ่งได้การร่วมมือและการสนับสนุนกิจการของโรงเรียนกีฬา เช่น องค์กรส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนทุนการศึกษาให้กับนักเรียนที่มีความสามารถพิเศษด้านกีฬา จัดการแข่งขันกีฬาฟุตบอลเยาวชน โรงเรียนกีฬาจะให้การร่วมมือด้านการเป็นกรรมการตัดสิน และหน่วยงานเอกชนช่วยจัดการรางวัลให้กับนักกีฬา และโรงเรียนต่าง ๆ ได้เข้าร่วมเป็นเครือข่ายทางด้านกีฬา และให้ความไว้วางใจได้ส่งเสริมให้นักเรียนที่มีความสามารถพิเศษทางกีฬาได้มาศึกษาต่อในโรงเรียนกีฬา ซึ่งมีหลายโรงเรียนที่ของเข้าร่วมเป็นโรงเรียนเครือข่ายทางการกีฬา จากการบริหาร งานที่ให้การรวมการสถานศึกษา ชุมชน เอกชนได้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาการให้คำปรึกษา หรือข้อเสนอแนะต่าง ๆ ทำให้การดำเนินงานได้รับการสนับสนุนมากขึ้น ทั้งนี้เกิดจากการที่โรงเรียนได้ส่งเสริมให้ชุมชน ผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย หรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานอย่างต่อเนื่องและทุกชั้นตอนจึงเกิดความร่วมมือร่วมใจในการดำเนินงานมากขึ้น สอดคล้องกับแนวคิดของ Dreikurs (1994 : 116) และ Pederson and Cogan (2002 : 16-30) ที่ได้เสนอแนะวิธีการ Study Group เพื่ออภิปรายปัญหาของเด็ก โดยครู ผู้ปกครองและหัวหน้าชุมชน มาร่วมกันอภิปรายเพื่อแก้ปัญหาของเด็ก โดย เด็กเข้ามามีส่วนร่วมด้วย วิธีนี้ทำให้เด็กเรียนรู้ความรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตน ครูเรียนรู้ที่จะให้เด็กเป็น ตัวของตัวเองและค้นพบ โลกของตน เวทีอภิปรายเช่นนี้เป็นการฝึกการพัฒนาความสนใจในสังคมและการเติบโตทางจริยธรรม สอดคล้องกับข้อเสนอแนะของสุรศักดิ์ หลาบมาลา และรสสุคนธ์ มกรมณี (2549 : iii) ที่ได้ รายงานโครงการวิจัย เรื่อง รูปแบบนวัตกรรมที่ส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมของต่างประเทศ โดยให้ข้อเสนอแนะการส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมในประเทศไทยว่า ควรสร้างความเป็นหุ้นส่วนระหว่างครอบครัวและโรงเรียนในการอบรม สั่งสอน และพัฒนา คุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียน การพัฒนาการเรียนรู้คุณธรรมจริยธรรมต้องดำเนินงานประสานกันทั้ง 3 ด้าน คือ บ้าน สถานศึกษา และสิ่งแวดล้อมโดยบ้านให้ความรู้ความเข้าใจและเป็นแบบอย่างแก่เด็ก สถานศึกษาให้ความรู้ ความเข้าใจ จากครู จากเพื่อน ตลอดจนสร้างสภาพแวดล้อม ในสถานศึกษาทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และด้านสิ่งแวดล้อมในสังคม ควรมี ผู้นำประเทศและผู้นำชุมชนเป็นแบบอย่าง มีการปฏิบัติ พฤติกรรมที่ดี และยกย่องผู้มีคุณธรรมจริยธรรมให้เป็นที่ประจักษ์ และสอดคล้องผลวิจัยของจุมพล พูลภัทรชีวิน และคณะ (2549 : ง) ที่รายงานการวิจัย เรื่อง การวิจัยและพัฒนา กระบวนการสร้างความคิด มีคุณธรรม โดยให้ข้อเสนอแนะจากผลวิจัยว่า ควรสนับสนุนให้มี

การวิจัยต่อไปโดยเน้นรูปแบบการวิจัยที่เป็นทั้งกระบวนการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ และเป็นกระบวนการกระตุ้นและขับเคลื่อน ผนวกกับการสร้างและเชื่อมโยงเครือข่ายความดีมีคุณธรรมไปในขณะเดียวกัน เช่น นิยามความดีของทศวรรษที่ 21 การวิจัยเพื่อเสนอนโยบายและแผนที่นำทาง (Road Map) ต่อรัฐ องค์กรเอกชน และชุมชนในการสร้างและส่งเสริมความดีมีคุณธรรม และโครงการชุมชนริเริ่มร่วมพัฒนา “หนึ่งชุมชนหนึ่งความดี” เป็นต้น

นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับแนวคิดของกำพล แสนบุญเรือง (2542 : 61) ที่กล่าวถึงขั้นตอนการมีส่วนร่วมของชุมชนและองค์กรท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาเป็น 5 ขั้นตอน ได้แก่

- 1) การมีส่วนร่วมในขั้นริเริ่มการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา และสาเหตุของปัญหา ภายในชุมชนและมีส่วนร่วมในการจัดลำดับความสำคัญของความต้องการด้วย
- 2) การมีส่วนร่วมในขั้นวางแผนพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการกำหนดนโยบาย และวัตถุประสงค์ของโครงการ กำหนดวิธีการและแนวทางการดำเนินงานตลอดจนกำหนดทรัพยากรและแหล่งทรัพยากรที่จะใช้
- 3) การมีส่วนร่วมในขั้นการดำเนินการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ โดยการสนับสนุนทรัพยากร วัสดุอุปกรณ์และแรงงาน หรือเข้าร่วมบริหารงาน ประสานงานและดำเนินการขอความช่วยเหลือจากภายนอก
- 4) การมีส่วนร่วมในขั้นรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการรับผลประโยชน์ที่พึงได้รับจากการพัฒนา หรือยอมรับผลกระทบอันอาจเกิดจากการพัฒนาทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ อันแสดงออกมาในเชิงรูปธรรมและนามธรรมต่อสังคมหรือบุคคลก็ตาม
- และ 5) การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้าร่วมประเมินว่า การพัฒนาที่กระทำไปนั้นสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด ซึ่งในการประเมินอาจปรากฏในรูปของการประเมินย่อย (Formative Evaluation) อันนับเป็นการประเมินผลก้าวหน้าที่ทำเป็นระยะ หรือกระทำในรูปประเมินผลรวม (Summative Evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวมยอด

2.4 ผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โรงเรียนกีฬาท้องถิ่น

จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการใช้แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียนในช่วงโม่งกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน โดยครูประจำชั้นและครูประจำวิชาจากชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละด้านเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนด แต่ยังมีผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในแต่ละชั้นที่มีผลการพัฒนาอยู่ในลำดับต่ำสุดจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจและได้นำมาอภิปรายผล ดังนี้

2.4.1 ผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 – 5 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ด้านความสามัคคีมีผลการพัฒนาต่ำสุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากครูผู้สอนใช้กิจกรรมไม่หลากหลายโดยใช้กิจกรรมนิทานเป็นหลัก จึงทำให้มีผลการพัฒนาเป็นลำดับต่ำสุด นอกจากนี้ เนื่องจากความสามัคคีเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่เกิดขึ้นในกลุ่มบุคคลเกี่ยวข้องกับการแสดงออกถึงความพร้อมเพรียงกันทำงานร่วมกันซึ่งต้องอาศัยเวลาในการฝึกฝนมากและดำเนินการอย่างสม่ำเสมอ แต่ในการทดลองครั้งนี้มีเวลาจำกัดจึงส่งผลให้ผลการพัฒนาผ่านเกณฑ์อยู่ในอันดับสุดท้าย สอดคล้องกับแนวคิดของสุเมธธา สวนพลรัตน์ (2550 : 47) กระทรวงศึกษาธิการ (2551 : 121) และนงลักษณ์ วิรัชชัย, นุบผา เมฆศรีทองคำ และรัชชัย ณะราช (2551 : 15-17) ที่กล่าวไว้สอดคล้องกันว่า ความสามัคคี เป็นการแสดงออกถึงความพร้อมเพรียงกัน ประองคองกันเป็นคุณธรรมที่บุคคลในกลุ่มแสดงออกโดยรวมกำลังเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการทำงานหรือการประกอบภารกิจอย่างใดอย่างหนึ่งให้สำเร็จตามจุดประสงค์ของกลุ่มซึ่งต้องมีเวลาในการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจนเกิดเป็นนิสัย ดังนั้น โรงเรียนควรส่งเสริม และจัดให้มีกิจกรรมเพื่อให้เด็กเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญเกี่ยวกับความสามัคคี เช่น มีการประกวดกิจกรรมเล่านิทานอีสปเกี่ยวกับความสามัคคี หรือประกวดการเล่านิทานเกี่ยวกับความสามัคคี หรือนิทานธรรมะด้านความสามัคคี เป็นต้น นอกจากนี้ ควรจะมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตนหรือนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติในสถานการณ์จริง เช่น การมอบหมายให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมิน และปรับปรุงกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนเปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตนเองทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงานสำเร็จลุล่วง แก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้ไม่เหินห่าง ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ พร้อมทั้งจะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

2.4.2 ผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ด้านความรับผิดชอบมีผลการพัฒนาต่ำสุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมดังกล่าวแม้จะมีรูปแบบการสอนแบบผสมผสานที่หลากหลาย ได้แก่ การเล่านิทาน การร้องเพลง และให้ดูตัวอย่างกรณีศึกษาบุคคลที่มีความรับผิดชอบ แบ่งหน้าที่ให้รับผิดชอบทำความสะอาดหอพักและบริเวณ โรงเรียน แต่มีแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ไม่มากนัก ประกอบกับการควบคุมกำกับติดตามกิจกรรมต่างๆ ยังทำได้ไม่ทั่วถึงต่อเนื่องและสอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน นอกจากนี้ เนื่องจาก

ความรับผิดชอบเป็นความมุ่งมั่นตั้งใจที่จะทำการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความผูกพันและละเอียดรอบคอบ ยอมรับผลการกระทำในการปฏิบัติหน้าที่ เพื่อให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายสอดคล้องกับแนวคิดของ ไลน์สไตน์ (Feinstein. 1995 : Online) ได้จัดหลักสูตรเสริมในด้านการเรียนรู้เพื่อการบริการ เมื่อฤดูใบไม้ร่วง ปี ค.ศ. 1995 และพบว่า นักเรียนมีโอกาสเข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องในกิจกรรมบริการชุมชนอย่างมีความหมาย นักเรียนตระหนักว่าการบริการและการเรียนรู้ต่างเสริมกันและกันเมื่อนักเรียนร่วมปฏิบัติงานกับผู้อื่น นักเรียนเริ่มเข้าใจความต้องการของชุมชน และมีส่วนร่วมรับผิดชอบชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ ความผูกพันต่อการใส่ใจเพื่อนพี่น้องและชุมชน ส่งผลให้นักเรียนมีโอกาสทำสิ่งที่แตกต่างได้อย่างมีความหมายในอนาคต ดังนั้น โรงเรียนจะต้องมีการดำเนินการพัฒนาอย่างเป็นระบบ โดยมีการวางแผน การอำนวยความสะดวก การควบคุม และการนำ อย่างเป็นระบบ อีกทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น การมีความสำนึกและการปฏิบัติหน้าที่ของตนทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัว ภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และภารกิจทางสังคมจนบรรลุผลสำเร็จ ไม่หลีกเลี่ยงภาระดังกล่าว และยอมรับผลในการกระทำของตน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. 2548 : 3-4)

2.4.3 ผลการพัฒนาคูณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ด้านความเสียสละมีผลการพัฒนาต่ำสุด ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่โรงเรียนจัดให้แม้มีความหลากหลาย เช่น สอนโดยใช้รูปแบบการสอนแบบผสมผสาน ได้แก่ การเล่านิทาน การร้องเพลง และให้ดูตัวอย่างกรณีศึกษาบุคคลที่มีความเสียสละ แต่กิจกรรมดังกล่าวส่วนใหญ่จะสร้างความตระหนักให้ผู้เรียนเห็นความสำคัญและจำเป็น ยังไม่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียน และไม่ลงลึกถึงการปฏิบัติจริงหรือนำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งสอดคล้องกับ เดวิด และริมม์ (Davis and Rimm. 1994 : 105-106, 123) ได้ระบุว่า การเพิ่มสาระและกระบวนการในหลักสูตรเสริมจะต้องเป็นไปทั้งแนวลึกกว้าง และเข้มข้น อย่างเหมาะสมกับความต้องการและความสามารถของนักเรียนเพื่อความรู้และทักษะที่เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะทักษะการคิดนักเรียนจะเป็นผู้เลือกสาระและศึกษาระนั้นอย่างลุ่มลึก ยุทธศาสตร์ของหลักสูตรเสริมที่สำคัญจึงเป็นวิธีการบรรลุเป้าหมายของกระบวนการ และสาระ ซึ่งเป้าหมายกระบวนการเป็นการพัฒนาทักษะต่าง ๆ เช่น ทักษะการคิดสร้างสรรค์ ทักษะการแก้ไขปัญหา ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และทักษะการคิดเชิงวิทยาศาสตร์ ขณะที่สาระจะเป็นเนื้อหาในรายวิชา โครงการและกิจกรรมต่าง ๆ ที่ใช้

ในการพัฒนากระบวนการหรือทักษะ และสอดคล้องกับแนวคิดของบลูม (Bloom, 1956 : Online) ที่ให้แนวคิดว่า การสร้างหลักสูตรเสริมต้องสอดคล้องกับความต้องการของนักเรียน และเพิ่มเสริมการเรียนรู้อื่น ๆ ทั้งสาระและกระบวนการที่ไม่ปรากฏในหลักสูตรปกติ การเรียนรู้เป็นเรื่องกระบวนการพัฒนาการที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ขณะที่ความสามารถในการเรียนรู้ของนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกัน ดังนั้น โรงเรียนควรส่งเสริมให้มีกิจกรรมที่ส่งเสริมสนับสนุนให้นักเรียนได้ปฏิบัติจริง โดยการตั้งชุมนุม หรือชมรมจิตอาสาเพื่อพัฒนาโรงเรียนหรือชุมชนของตนเอง โดยให้ผู้เรียนได้ร่วมคิดวางแผน ปฏิบัติ ประเมิน และปรับปรุง ภายใต้การกำกับ และให้ข้อเสนอแนะของครู

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

3.1.1 ผลการวิจัย พบว่า คุณธรรมด้านความมีน้ำใจ ความสามัคคี และความเสียสละ มีผลการพัฒนาอยู่ในอันดับสุดท้าย ดังนั้น ควรให้ความสำคัญหรือกำหนดกิจกรรมพัฒนาที่หลากหลายมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะตัวบ่งชี้ในด้านการรู้จักแบ่งปัน การให้ความช่วยเหลือผู้อื่น การทำงานเป็นทีม การฝึกให้ผู้เรียนเป็นผู้นำผู้ตามที่ดี การปฏิบัติตนเพื่อส่วนร่วม และความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น

3.1.2 จากผลการดำเนินการวิจัยพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมที่พึงประสงค์ของนักเรียน โรงเรียนกีฬาทั้ง 7 ด้าน มีประเด็นเสนอแนะเพิ่มเติมที่สำคัญ ดังนี้

- 1) ด้านความขยันหมั่นเพียร นักเรียนควรร่วมกันทำบันทึกการทำกิจกรรมกับทางโรงเรียนและควรส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมในเวลาว่างในโรงเรียนให้มากขึ้น
- 2) ด้านความซื่อสัตย์สุจริต โรงเรียนควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนเข้ารับฟังธรรมะอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้งและนำนักเรียนศึกษาดูงานนอกสถานที่
- 3) ด้านความเสียสละ โรงเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนเข้าค่ายธรรมะพร้อมกับจัดตั้งกลุ่ม/ชมรมบำเพ็ญประโยชน์ในโรงเรียน
- 4) ด้านความรับผิดชอบ โรงเรียนควรส่งเสริมและควรเน้นให้นักเรียนปฏิบัติตนตามปฏิทินปฏิบัติงานที่กำหนดไว้ควบคู่ไปกับการปฏิบัติกลุ่มสัมพันธ์ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองและส่วนร่วม

5) ด้านความมีระเบียบวินัย โรงเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนทำกิจกรรมสถานักเรียนมีตัวแทนของนักเรียนแต่ละชนิดกีฬา เพื่อร่วมกันปฏิบัติงานในโรงเรียนตามระเบียบบังคับของโรงเรียนมากขึ้น

6) ด้านความสามัคคี โรงเรียนควรเน้นให้กิจกรรมสถานักเรียนมีการประชุมอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เพื่อร่วมมือร่วมใจกำหนดทำแผนงานกิจกรรมต่าง ๆ มากขึ้น

7) ด้านความมีน้ำใจ โรงเรียนควรส่งเสริมให้นักเรียนทุกคนทำกิจกรรมบันทึกความดีของตนเองมากขึ้น และส่งเสริมให้นักเรียนจัดตั้งชมรมเพื่อนช่วยเพื่อน

3.1.3 ผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4-5 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 พบว่า ด้านความสามัคคีมีผลการพัฒนาต่ำสุด ดังนั้นโรงเรียนควรมีกิจกรรมที่หลากหลาย และจัดให้มีกิจกรรมเพื่อให้เด็กเกิดความตระหนักและเห็นความสำคัญเกี่ยวกับความสามัคคี เช่น มีการประกวดกิจกรรมเล่านิทานอีสปเกี่ยวกับความสามัคคี หรือประกวดการเล่านิทานเกี่ยวกับความสามัคคี หรือนิทานธรรมะ ด้านความสามัคคี เป็นต้น นอกจากนี้ ควรมีกิจกรรมที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติตนหรือนำความรู้ไปสู่การปฏิบัติในสถานการณ์จริง เช่น การมอบหมายให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมิน และปรับปรุงกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในโรงเรียน เป็นต้น

3.1.4 ผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 พบว่า ด้านความรับผิดชอบมีผลการพัฒนาต่ำสุด ดังนั้น โรงเรียนควรมีการควบคุมกำกับติดตามกิจกรรมต่าง ๆ อย่างทั่วถึง และมีการดำเนินการพัฒนาอย่างเป็นระบบโดยมีการวางแผน การอำนวยการ การควบคุม และการนำอย่างเป็นระบบ อีกทั้งจัดกิจกรรมส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้เรียนได้ปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น การมีความสำนึกและการปฏิบัติหน้าที่ของตนทั้งที่เป็นภารกิจส่วนตัว ภารกิจที่ได้รับมอบหมาย และภารกิจทางสังคมจนบรรลุผลสำเร็จ ไม่หลีกเลี่ยงภาระดังกล่าว และยอมรับผลในการกระทำของตน

3.1.5 ผลการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 และชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 พบว่า ด้านความเสียสละมีผลการพัฒนาต่ำสุด โรงเรียนควรมีการส่งเสริมให้จัดกิจกรรมที่สนับสนุนให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติจริง โดยการตั้งชุมนุม หรือชมรมจิตอาสาเพื่อพัฒนาโรงเรียนหรือชุมชนของตนเอง โดยให้ผู้เรียนได้ร่วมคิดวางแผน ปฏิบัติ ประเมิน และปรับปรุงภายใต้การกำกับ และให้ข้อเสนอแนะของครู

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นหลักและเลือกทดลองพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในบางประการเท่านั้น ดังนั้นในการทำวิจัยครั้งต่อไปควรดำเนินการ ดังนี้

3.2.1 ควรทำการวิจัยในลักษณะเดียวกันนี้ในโรงเรียนสังกัดอื่น ๆ เช่น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา สังกัดเทศบาล หรือโรงเรียนกีฬาอื่น ๆ ที่บริบทใกล้เคียงกัน

3.2.2 ควรมีการวิจัยในเรื่องของการพัฒนาตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนกีฬาหรือโรงเรียนสังกัดอื่น โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ

3.2.3 ควรมีการศึกษาเชิงคุณภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงลึกมากขึ้น ในเรื่องเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม เฉพาะด้านที่มีค่าเฉลี่ยของการประเมินคุณภาพคุณธรรมจริยธรรมค่อนข้างต่ำ อาทิ ความรับผิดชอบ

3.2.4 ควรวิจัยรูปแบบการมีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนกีฬา หรือในสังกัดอื่น ๆ

3.2.5 ควรมีการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมในขอบข่ายที่ครอบคลุมทั้งระดับบุคคล ระดับครอบครัว และระดับชุมชน

3.2.6 ควรมีการวิจัยเชิงสำรวจในวงกว้างเกี่ยวกับความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องในเรื่องลำดับความสำคัญของประเด็น หรือตัวบ่งชี้คุณธรรมจริยธรรมให้มีกลุ่มตัวอย่างในการสำรวจในภาพกว้างยิ่งขึ้น